

Marksist Devlet Teorileri Çerçevesinde Elitler Teorisinin Marksist Yorumu Üzerine Bir İnceleme Marx ve Pareto

Arş. Gör. Yusuf Avcı

Bartın Üniversitesi

İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

yusufavci@bartin.edu.tr

Özet: *Ondokuzuncu yüzyıl tarih felsefeleri ve teorileri ile birlikte anılır. Marksizm ondokuzuncu yüzyılın önde gelen teorilerinden biridir. Marksizm genel bir teori olsa da devlet analizi kendi içinde farklılıklar ve zorluklar içerir. Marx devlet konusunda çelişkili görülebilecek eserler vermiştir ve mirasçıları, bu miras üzerinde anlaşılamamıştır. Vilfredo Pareto ise tarihteki elit dönüşümlerini analiz etmiştir. Devletin göreceli özerkliği bağlamında elitler teorisi ile Marksist analiz ile birlikte düşünülebilir*

Anahtar Kelimeler: *Karl Marx, Vilfredo Pareto, Marksist Devlet Analizi, Elitler Teorisi, Devletin Göreceli Özerkliği*

An Analyses on Elites Theories Marxist Version On the Base of Marxist State Theories Marx and Pareto

Abstract: *Nineteenth century is called with history philosophies and theories. Marxism is one of the main theory of nineteenth century. Although Marxism is a general theory Marxist state analyses' contains differenties and difficulties. Marx wrote potentially conflictive works on State and his heirs could not agreed on his inheritance. Vilfredo Pareto analysed elites transformations in history. As part of state's relative autonomy elite theories could be thinking with Marxist analyses.*

Keywords: *Karl Marx, Vilfredo Pareto, Marxist State Analyses, Elites Theory, Relative Autonomy*

Giriş

On dokuzuncu yüzyılın bir “tarih felsefesi” dönemi olarak nitelenmesi felsefe literatürü içerisinde yaygın bir eğilimdir. Tarihin hızlandığı, Avrupa'nın üzerinde bir değil, birden fazla “hayalet”in dolaştığı bir dönemde tarihin nereden geldiğini ve nereye gittiğini anlama çabasını şaşırtıcı görmemek gerekir.

Eliade'nin belirttiği gibi her sonbaharda yıkılan her ilkbaharda yeniden kurulan bir dünya tasarımına sahip olmak “an”ı öncesinden ve sonrasında bağımsız olarak ele almak anlamına gelir (Eliade, 1994). “An”ı bir tarih içerisinde anlamak, onu geçmiş ve gelecek arasında bir nokta olarak ve bugünü var eden bir gerçeklik olarak düşünmek demektir. Tarihin ilerleyen bir süreç olarak kavranması ise bu sürecin dinamiğini ya da failini düşünmek çabasından ayrılamaz.

On dokuzuncu yüzyılda tarihsel dönüşümün yasalarını bulmak konusunda birçok farklı teori geliştirilmiştir. Erken dönemden itibaren düşünüldüğünde tarih felsefesine katkı yapmış olan düşünürler arasında Condillac, Saint-Simon, Condorcet, Comte, Vico, Herder, Hegel ve Marx sayılabilir (Güçlü ve diğ., 2003: 1391-1394). Bu teoriler kendi içlerinde evrimci, teleolojik, idealist ya da materyalist olarak ayrışsalar da temel olarak tarihi anlamlandırma çabası olarak görülebilirler.

Marx (1818–1883, tarih felsefesini Manifesto'nun açılışındaki ünlü cümlesiyle “Şimdiye kadarki tüm toplum tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir.” diyerek açıklar (Marx, 2007: 11). Buna karşın, Vilfredo Pareto (1848–1923) iktidar seçkinlerinin tarihin yönünden bağımsız olarak her zaman var olacağı iddiasıyla bu zincire eklenmiştir. Pareto'nun analizinde tarihsel dönüşüme etki eden faktörlerden çok elitlerin tarihsel dönüşümüne yapılan vurgu dikkat çeker.

İşçi sınıfının ideolojisini yapan Marx ile “Burjuvaların Karl Marx”ı ünvanını taşıyan Pareto'nun çalışmaları doğal olarak birbirlerine karşı konumlandırılmıştır. Dolayısıyla öncelikle Marx ve Pareto'nun kuramları - çalışmanın gerektirdiği kadarıyla- aktarılmaya çalışılacak, daha sonra ise Marksist devlet teorisi ve bu konudaki tartışmalar incelenecek, ayrıca Marksist analizi, iktidar seçkinleri analizi ile birlikte düşünmenin mümkün olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmada Pareto'nun teorisinin yer almasının nedeni, özellikle “saf” bir elit teorisi örneği olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sayede Marksist analizle birlikte düşünülebilecek bir elit teorisinin “klasik” teorilerle nasıl farklılıklar/benzerlikler taşıdığı da ortaya çıkmış olacaktır.

1. Karl Marx: Düşünsel Kaynakları ve Kuramı

1818 yılında Prusya'da doğan Marx, kendisini Hegel'in (1770–1831) inşa ettiği “tarih” felsefesi ile karşı karşıya buldu. Hegel, Yunanlılardan bu yana gelişen Avrupa düşüncesinin kendinden önceki bütün hareketini sistemli ve anlamlı bir bütün haline getirmişti (Callinicos, 2007: 71).

Diyalektik yöntem yoluyla (maddedeki ya da düşüncedeki) çelişkiler ilerlemeyi ve gelişmeyi mümkün kılan bir anlam kazanır. Hegel'in diyalektik yöntemine göre her tarihsel gelişme ya da eğilim kendisini yıkan bir karşı eğilim doğurur ve sonra ikisi arasından her ikisini de aşan bir seviyede (daha akılcı bir noktada) uzlaşırlar. Dolayısıyla tarihin, akılcı bir hakikate doğru giden bir süreç biçiminde formüle edilebilmesi mümkün olur (Güçlü ve diğ., 2003: 649-654). Diyalektik yöntem, toplum ve tarih içerisindeki karmaşık ve bağlantısız gözükten gelişmeleri kendi iç mantığı ile tekrar kurmaktadır. Bu önemlidir zira Marx, diyalektiğin bu yönünü idealist içeriğinden arındırmak koşuluyla aynen kullanmıştır. Hegel'de olduğu gibi Marx'ta da diyalektik, toplum ve tarihteki bağlılık ve ilişkileri açıklığa kavuşturan yeni bir yöntem olmuştur.

Hegel, Alman felsefesi içerisinde birçok mirasçı bıraktı; bunlar içerisinde, Bauer ve özellikle Feurbach, Marx ve Hegel arasındaki konumuyla önemlidir. Feurbach, Hegel'in mirasını materyalist bir biçimde dönüştürmeye çalışması ve tarihin itici gücü olan Mutlak Tin yerine maddi güçleri geçirmesi yönüyle Marx'a düşünsel bir kaynak olmuştur (Sabine, 2000: 195).

Marx, insanı toplumsallığı içerisinde algılayarak Feurbach'ın, diyalektiği maddi bir temele oturtarak da Hegel'in ötesine geçmektedir (Marx ve Engels, 1976: 27-30). İnsan varlığının tarihsel/toplumsal bir yapıda belirlendiğini (Hegel), bu belirlemenin kaynağının ise maddi koşullar olduğunu (Feurbach) düşünen Marx, maddi koşullar ifadesini iktisadi sistem olarak okumuştur. "Araştırmalarım, devlet biçimleri kadar hukuki ilişkilerin de ne kendilerinden, ne de iddia edildiği gibi insan zihninin genel evriminden aşamayacağı, tam tersine, bu ilişkilerin köklerinin, Hegel'in 18. yüzyıl İngiliz ve Fransız düşünürlerinin örneğine uyarak "sivil toplum" adı altında topladığı maddi varlık koşullarında buldukları ve sivil toplumun anatomisinin de, ekonomi politiğin içinde aranması gerektiği sonucuna ulaştı." (Marx ve diğ., 1976: 607). Bu noktada Marx'ın düşünsel kaynaklarından bir diğeri olan ekonomi politik okulu devreye girmektedir. Marx, Ricardo'nun emek-değer kuramını ele alarak onu kapitalizm çözümlemesinin temeli haline getirir. Emek-değer kuramı bir metanın değerinin içerdiği emekle ölçülmesidir. Emek gücünün değerini ölçen emek miktarı ise emekçinin kendisini ve ailesini yeniden üretebilmesi için gereken malların miktarıdır. Ve son olarak emekçi, bir çalışma gününde genellikle kendi emek gücünün değerinden fazla bir değer üretir. Bu fazla değer "artı-değer"dir ve kapitalistin karşılığını ödemedi el koyduğu değerdir (Gouvernuer, 2007: 14).

Marx için "insanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar, ama kendi keyflerine göre, kendi seçtikleri koşullar içinde yapmazlar, doğrudan veri olan ve geçmişten kalan koşullar içinde yaparlar" (Marx, 2003b: 14). Bu veri ve koşullar, üretim biçimi ve üretim ilişkileridir. Marx için temel kavram "üretim biçimi"dir. Üretim biçimi geleneksel olarak üretim ilişkileri ve üretici güçlerin etkileşimi şeklinde; yani, üretim araçlarının mülkiyet sistemi ve

üretici güçlerin gelişim düzeyi olarak tanımlanır (Marshall, 1999: 778). Dolayısıyla üretim biçimleri arasında üretim araçlarının mülkiyetinden kaynaklanan üretim ilişkileri ve üretici güçlerin gelişmişliği temelinde bir farklılaşma vardır. Üretici güçlerin gelişmişliği terimi herhangi bir dönemde insanların ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları belli teknolojileri belirtir. Ayrıca bu teknolojik gelişim üreticiler arasında Marx'ın "emek süreci" dediği bir toplumsal işbirliğini de yansıtır (Callinicos, 2007: 135). Marx, üretim güçlerinin belli bir gelişmişlik düzeyinde üretim ilişkileri ile bir çelişki ortaya çıktığını söyler. Üretim ilişkilerinin mülkiyet ilişkileri ile çok yakından bağlantılı olduğu düşünülürse, üretici güçlerle, üretim ilişkileri arasındaki çelişki, üretici güçlerle, mülkiyet ilişkileri arasında bir çelişki anlamına da gelir (Aron, 1994: 113). Bu çelişkiler yeni üretim biçiminin gerektirdiği üretim ilişkilerini temsil eden bir sınıf tarafından yapılacak devrimle çözülecektir. "Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar." (Marx ve Engels, 1976: 607–612). Kapitalizm özelinde bu devrimci sınıf proletaryadır; üretim araçlarında sürekli gelişim olmasına rağmen gelir dağılımı konusunda bir iyileşme olmamakta ve sürekli yoksullaşma aşılammamaktadır. Kapitalistler arası rekabetin ortaya çıkardığı tekelleşme, sınıfsal karşıtlığı açıklaştıracak ve ara sınıfların peyderpey ortadan kalkmasıyla toplum proletarya ile kapitalistler arasında bölünecektir. Proletaryanın sınıfsal mücadelesi bu yüzden evrensel bir mücadeledir.

2. Vilfredo Pareto: Kuramı ve Elitler Teorisi

Vilfredo Pareto, istisnai aralıklar dışında insanların her zaman bir elit azınlık tarafından yönetildiğini söyleyerek elit kuramlarının öncü isimlerinden biri olmuştur. Gaetano Mosca'nın, *The Ruling Class* kitabıyla başlayan tartışmaya Pareto kendi karmaşık sosyolojisinin bir parçası olarak katkıda bulunur. Pareto aynı zamanda çoğunluğu yöneten azınlığı belirtmek için "elit" kelimesini kullanan ilk kişidir (Marshall, 1999: 511). Pareto'nun bu çalışma için önemi de elitler teorisi içerisindeki "klasik" niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı Pareto'nun kuramından kısaca bahsedilerek özellikle elit teorisi ile ilgili düşünceleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Pareto'da toplumsal eylem zihinsel birer rasyonelleştirme çabası olarak ortaya konan "türemler" yoluyla belirlenir. Türemler, ideoloji ve söylem olarak görülebilecek sözlü araçlardır. İnsanlar ya da gruplar, türemler yoluyla nesnel bir mantığa sahip olmayan tortuları meşrulaştırırlar denebilir. Dolayısıyla türemler asıl olarak altı temel "tortu" tarafından güdülenmektedir (Aron, 1994: 300). Tortular ise toplumsal eylemlerin temelinde yer alan ve içgüdüyü andırır biçimde değişmez biçimde insanlarda yer etmiş olan

eğilimlerdir. Tortular içerisinde cesaret-güç ve kurnazlık-uzlaşma tortuları Pareto'nun seçkinler teorisi açısından özellikle önemlidir. Pareto'nun teorisinde bireysel farklılıklar temel önemdedir zira Pareto seçkinler teorisini toplum içerisinde bulunan bu bireysel farklılıklar üzerine temellendirir (Kösemihal, 1989:321).

Pareto, tarihsel dönüşümü veri kabul ederek, önemli olanın her dönüşümün bir "seçkinler arası dönüşüm" olduğunun anlaşılması olduğunu savunur. Dönüşümlerin kaynağı ile öncelikli olarak ilgilenmez: "Bu büyük duygu akımlarının nasıl doğup nasıl geliştiğini soruşturmanın yeri burası değildir" (Pareto, 2005: 33). Teorisini ise Marx'ın "insanlık tarihi sınıf savaşımının tarihidir" sözüne atıfla "...insanlık tarihi seçkinlerin durmadan devam eden yer değiştirme tarihidir" (Pareto, 2005: 35) diyerek formüle eder.

Seçkin; güç, zenginlik ve bilgi gibi sosyal değer veya servet ('fayda') bakımından en yüksek başarıya ulaşmış kişi anlamında, değer yargılarından bağımsız bir birim olarak ele alınmalıdır (Pareto, 2005: 13). Bu seçkin tanımı oldukça geniş bir tanımdır, bu yüzden Pareto daha dar bir "yönetici seçkin" tanımlaması yapmak ihtiyacı duyar (Aron, 1994: 320). Seçkinler, geniş tanımlandığında, bir toplum içerisinde herhangi bir alanda en başarılı olan kimselerdir. Fakat bu genişlikte tanımlandığı takdirde seçkinlerin iktidar ile olan ilişkilerini incelemek mümkün olmaz. Seçkinlerin iktidarla ilişkisini anlamak için seçkinler arasında da bir hiyerarşi oluşturmak gerekmektedir. Dolayısıyla hükümet üzerinde dolaylı ya da dolaysız rol oynayan seçkinlere yönetici seçkin denilir ve seçkinler yönetici seçkinler-yönetici olmayan seçkinler olarak ikiye ayrılır (Vergin, 2008: 125).

Seçkinlerin dönüşümleri belirli dalgalar biçiminde tespit edilebilir. Bu dalgalanmaların dini ya da seküler bir nitelik taşımaları özde bir farklılık oluşturmamaktadır. Tarihi kitlelerin kendilerini kaptırdıkları irrasyonel duygusal dönüşümler üzerinden okumak konusunda Pareto yalnız değildir; örneğin Carl Schmitt de "siyaset ve devlet düşüncesinin tüm devirlerinde spesifik bir anlamda apaçık bulunan ve geniş kitlelerin, çok sayıda yanlış anlama ve efsaneleştirmelerle de olsa kolayca benimsediği böylesi tasavvurlar vardır" (Schmitt, 2006: 37-38) diyerek bu yoruma başka bir açıdan katkı sağlar.

Tarih içerisinde görülen tüm büyük duygu akımları "çoğunluğun iyiliğinin gerçekleştirilmesi" amacıyla hareket ettikleri iddiasında olmuşlardır. Cesaret-güç tortusuna sahip olan "aslan" karakterli yeni seçkinler enerji dolu ve saldırgandırlar. Eski seçkinler ise açgözlülüklerinden ve başkalarının mallarını gasp etme hırslarından bir şey kabul etmemekle beraber yumuşak ve ılımlıdırlar. Eski seçkinlerin sahip oldukları güç ile onu savunmak için seferber ettikleri güç arasında bir denge yoktur; kendi güçlerini kullanmama eğilimi gösterirler. Yeni düşün dalgasının çekiciliği eski seçkinlerin en yetenekli üyelerini de yeni seçkinlerin arasına kattığı için eski seçkinler daha da zayıf düşerler. Ve peyderpey yerlerini yeni seçkinlere terk etmek zorunda kalırlar. Sonuç olarak, Pareto'nun analizinin merkezinde elitlerin tarih boyu

süren dönüşümü yer alır ve tarih boyunca ortaya çıkan düşünsel/dinsel hareketler yeni bir elit yaratan ve eski elitleri tasfiye eden dalgalar olarak nitelendirilebilir.

3. Marx'ta ve Marksizm'de Devletin Niteliği Sorunu ve Elitler Teorisi

Marx'ın devletle ilgili yazıları farklı anlamlar çıkarılmasına izin veren, yer yer çelişen karmaşık bir miras oluşturur ve zaten, özelde devlet teorisi genelde ise siyaset teorisi Marx'ın ve Marksist analizin en zayıf olduğu alanlar olarak görülmektedir (Anderson, 2008: 168). Hatta Marx'ın bir devlet teorisi oluşturmadığı ya da oluşturmaya ömrünün yetmediği de söylenebilir (Miliband, 1989: 85). Buna karşın elbette, Marx'ın devlet, siyaset ve iktidar üzerine bıraktığı birçok kaynak vardır.

Marx, Komünist Manifesto'da "Modern devlet iktidarı, tüm burjuva sınıfın ortak işlerini yürüten bir komiteden başka bir şey değildir." diyerek devleti tamamen sınıfsal bir işlevle tanımlar (Marx ve Engels, 2007: 13). Ayrıca "Fransa'da İç Savaş'ta da devletin bu işlevsel yapısını vurgular: "Modern sanayi ilerlemesi geliştikçe, sermaye ile emek arasındaki sınıf karşıtlığı da genişliyor, yoğunlaşıyor, devlet iktidarı gitgide sermayenin emek üzerindeki ulusal bir iktidar, toplumsal kölelik ereklerine göre örgütlenmiş toplumsal bir güç, bir sınıf egemenliği aygıtı niteliğini kazanıyordu" (Marx, 2003a: 54). Yine Fransa'da İç Savaş'ta, bu kez, önceki ifadelerle karşıt biçimde, Komün deneyiminde devletin baskıcı organlarının ortadan kaldırılması ve devletin "haklı görevleri"nin toplumun sorumlu hizmetkârlarına devredilmesi için çalışıldığından bahsetmektedir (Marx, 2003a: 58). Devletin "haklı görevleri" terimi açık olarak devlet iktidarına sınıfsal bir enstrümandan fazla bir anlam yüklemekte ve toplumun genel çıkarına vurgu yapmaktadır. Marx'ın devlet analizi bizatihi Marx'ın yazdıkları bağlamında düşünüldüğünde çelişkili bir yapıya sahiptir. Marx'ın, özellikle devlet iktidarı ile ilgili somut tarihsel analiz yaptığı yerlerde (Fransa'da İç Savaş, Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i) devletin işlevselci –burjuvazinin yürütme aygıtı- analizinden farklı bir çerçeve kurduğu söylenebilir. Aslında bu, Marx'ın kendisinin de devletin "burjuvazinin yürütme aygıtı" olmaktan fazlası olduğunu fark ettiği biçimde yorumlanabilir, zira bu tanım somut analize sıra geldiğinde Marx'ın kendisine de –çelişkili ifadelerinden anlaşıldığı gibi- yetersiz gelmiştir.

Ortodoks Marksist devlet analizi son kertede devleti hâkim sınıfın bir aracı durumuna indirgemektedir. Ortodoks Marksist devlet analizi en açık haliyle Lenin'in şu sözlerinde ortaya çıkar: "Marx'a göre, devlet, bir sınıf egemenliği organı, bir sınıfın bir başka sınıf üzerindeki baskı organıdır; sınıflar arasındaki çatışmayı hafifleterek, bu baskıyı yasallaştırıp pekiştiren bir 'düzen'in kurulmasıdır" (Lenin, 2003: 15). Ayrıca devletin sınıflar arası bir uzlaşım yeri olduğunu reddeder ve devletin bizatihi sınıflar arasındaki uzlaşmazlığın bir sonucu olduğunu ifade eder.

Marx'ın devlet teorisinin tartışmalı niteliğini belirttikten sonra, Marx'ın devlet iktidarını, devletin özerkliği/araçsallığını ve özellikle devlet iktidarının kendi çevresinde yarattığı iktidar yoğunlaşmasının etkilerini nasıl analiz ettiğine daha yakından bakmak gerekir. "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i'nde Marx, sınıf mücadelesinin karmaşık bir nitelik kazandığı, dahası burjuvazinin politik liderliği ele geçiremediği bir dönemde Louis Bonapart'ın yönetimi nasıl ele geçirdiğini açıklamaktadır. Marx'ın bu analizinden "Bonapartizm" terimi ortaya çıkmaktadır. Louis Bonaparte'ın iktidarı hem sınıflar arası savaşımın "pata" durumundan hem de genel oy hakkı sayesinde oy kullanabilen köylülerden kaynaklanmıştır (Marx, 2003b). Bonaparte iktidar olduktan sonra kendini tüm sınıflara karşı ve aynı zamanda tüm sınıfların yanında konumlandırmak zorunda olmanın dayanılmaz ağırlığını yaşamıştır. Bonapartizm kavramı Marx için sınıf savaşımını içerisinde istisnai bir anlam kazanmaktadır. Ekonomik olarak bir sınıf olmakla birlikte politik olarak bir sınıf oluştur(a)mayan köylülük, politik arenada kendini temsil edemediği için temsil edilmek zorundadır ve bu sayede Louis Bonaparte'a iktidar yolu açılmıştır. Kitle toplumu, kitle iletişimini mümkün kılan teknolojilerin gelişimi, sınıf kavramının belirsizleşmesi gibi gelişmelerle birlikte düşünüldüğünde "temsil edilme zorunluluğu" ve "genel oy" Bonapartizm için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Genel oy hakkının giderek yaygınlaşması ve kitle toplumuna eşlik eden bir bireycilik de göz önüne alındığı takdirde (Weber Sezarizm/Sezarçılık terimlerini kullanmıştır) Bonapartizmin istisnai bir nitelik taşımadığı, genel oy hakkının yayılmasıyla birlikte kalıcı bir yönetim biçimi haline geldiği söylenebilir.

Marx'ın analizleri çerçevesinde, Nicos Poulantzas tarafından geliştirilen Bonapartizmin sürekliliği teorisine göre, Bonapartizm kapitalist sistemde istisnai değil sürekli bir yönetim modelidir, ayrıca devletin bizatihi egemen sınıfın çıkarları gereği görece bir özerkliğe sahip olması gerekir. Devlet egemen sınıftaki çatışmalar için bir hakem pozisyonu üstlenmektedir. Ayrıca devletin görece bir özerkliğe ve sınıflar üstü bir görünüme sahip olması, onun sınıflar arasındaki gerilimi azaltmasını, sınıf savaşımının keskinliğini düşürmesini sağlamaktadır (Uzgel, 2004: 80). Poulantzas'ın bu analizi ile Marx'ın devleti burjuvazinin yönetim aygıtı olarak gören "ortodoks" yorumundan farklı bir çerçeve çizdiği açıktır (Poulantzas, 2000: 12). Ayrıca böyle kavrandığı oranda devlet iktidarını elinde tutan yöneticilerin bu iktidarı sınıfsal temelden tamamen bağımsız olmamakla birlikte belli bir özerklikle kullandıkları da söylenebilir (Clarke, 2004: 123).

Poulantzas'ın, Bonapartizmin sürekliliği ve devletin özerk yapısı tezlerinin karşısında ise Poulantzas'a göre daha "klasik" bir yerde duran Ralph Miliband yer alır. Miliband'ın devlete bakışı, klasik Marksist bir bakışla üretim araçlarına sahip olan hâkim sınıfın toplum üzerindeki egemenliğini sağlayan bir araç olduğudur (Barrow, 2008: 85–86). Miliband'a göre Bonaparte'ın iktidarı her ne kadar toplumdaki sınıf çatışmalarının üzerinde gibi gözükse de temelde statükonun ve sermayenin işçi sınıfı üzerindeki

iktidarının sürmesini sağlamıştır (Miliband, 1989: 92). Dolayısıyla devlet iktidarının özerklik kazandığını söylemenin mümkün olmadığını belirtmektedir.

Poulantzas-Miliband tartışması bağlamında, her iki teorisyen de en azından modern devletin bu olağanüstü iktidar yoğunlaşması konusunda ortaklaşmaktadır; tartışma da modern devletin bu niteliği nedeniyle analiz edilmesinin zorluğundan doğmaktadır. Marx'ın, "Askeri ve bürokratik muazzam örgütü ile, karmaşık ve yapma devlet mekanizması ile, yarım milyon insandan bir memurlar ordusu ve bir ikinci beş yüz bin askerlik ordusu ile, bu yürütme gücü, Fransız toplumunun bedenini bir zar gibi saran ve bütün deliklerini tıkayan bu korkunç asalak yapı..." (Marx, 2003b: 103) olarak nitelediği Fransız devleti için kendisinin de özerk (girişte de belirtilen, Marx'ın birbiriyle çelişen devlet kavrayışlarının bir diğeri) bir alan yaratmış olduğu söylenebilir. Modern devlet aygıtı kendi örgütlenmesi içinde ve kendi çevresinde yarattığı iktidar yoğunlaşması ile bir iktidar ve iktidar eliti kaynağı olarak ortaya çıkar. Sınıf savaşımını göz ardı etmeden iktidarın yoğunlaştığı bir birim olarak devlet analizi yapılabilir. Ayrıca en temel kabul olarak hem elit teorileri hem de Marksist analiz toplumun bölünmüşlüğüne daha da ötesi toplumun geri kalanına hükmeden bir hâkim sınıfı/grubu (burası ihtilafıdır) kabul eder. Marx'ın kapitalist toplumda hâkim sınıf olarak burjuvaziye görmektedir, buna karşın devlet iktidarı çerçevesinde hâkim sınıfla araçsallıktan öte bir ilişki geliştiren bir elit grubunun oluştuğu da söylenebilir. Bu çerçevede Marx'ı iktidar elitleri analizi çerçevesinde düşünmek mümkündür.

Devlet iktidarı çeşitli ağlarla şirketlere, uluslar arası kuruluşlara, diğer devletlere, vatandaşlara bağlanır. Buna karşın bunlara indirgenemez. Devletlerin gelişimi modern ulus devletin ortaya çıkışından itibaren genel olarak hep sermaye ve zorun artan biçimde yoğunlaşması yönünde olmuştur (Tilly, 2001: 62). Bu genişleme devletin çalışan sayısında, ekonomik gücünde, askeri yapılarında gözlenebilir (Skocpol, 2004: 338) ve sonuçları itibarıyla devlet içerisinde Pareto'nun tanımıyla "yönetici seçkin" olarak nitelenebilecek bir grup ortaya çıkarmıştır. Pareto için elitlerin dönüşümü tarih boyunca süren ve sürecek olan bir olgudur, dolayısıyla süreklidir. Marksist analiz içinse komünist toplum aşamasında sınıflarla beraber bu karşıtlık (yöneten-yönetilen) yok olacaktır (Küçükaydın, 2009: 171). Dolayısıyla iki kuram bir noktada hem birleşmekte hem de ayrılmaktadır.

Sonuç

Elitler teorisi sosyal bilimler literatürü içerisinde genel olarak Marksist analizle çatışan bir analiz biçimi olarak görülmüştür. Buna karşın özellikle devlet iktidarının ulus devlet içerisinde aldığı biçim göz önüne alındığında elit teorilerini Marksist analizle birlikte düşünmek çözümlerinin derinliğini arttıracaktır.

Devlet iktidarını doğrudan kullanan siyasetçi, asker ve bürokratların sosyo-ekonomik gerçekliklerden bağımsız olduklarını düşünmek gerçekçi değildir. Yönetici elitler hâkim sosyo-ekonomik sistemin korunması ve yeniden üretilmesini sağlarlar. Kapitalist sistem açısından bunun anlamı, kapitalizmin yeniden üretimidir. Bu işlev gereği yönetici elitler, toplumun ekonomik (Gouverneur, 2007: 265–267) ve ideolojik (Kızılcılık, 2008: 353) olarak yeniden üretiminden birinci derecede sorumlu olurlar; bu sorumluluğun gerçekleştirilmesi noktasında hem baskı aygıtları ve hem de ideolojik aygıtlar kullanılır (Althusser, 2008: 127–128).

Devlet, yapısal bir özellik olarak toplumun tümü için ortak çıkarları gözetmek zorunda olduğu, üst sınıflara hizmete hem etkin olarak hem de edilgen olarak itildiği ve aynı zamanda yönetici elitlerin kendi çıkarlarını sürekli biçimde savunma zorunluluğu ile karşı karşıya olduğu için kendini toplum üstü, görece bir özerklik biçiminde kurar (Eroğul, 1999: 114). Özellikle ulusçuluk ideolojisi yoluyla devlet iktidarı üstün ve ayrıcalıklı bir yer edinir. Modern ulus devletin toplumun derinliklerine uzanan bir kamu yönetimi aygıtı kurmuş olması da onun sivil toplumdan ayrı bir birim olarak ortaya çıkmasına yardımcı olur. Modernitenin bir çıktısı olarak toplum bireyselleşirken ve kitle toplumu olarak pasifize olurken, rasyonelleşme yoluyla yönetici sınıfın iç ilişkileri güçlenmiş ve toplum üzerindeki hâkimiyet araçları gelişmiştir. Tüm bu olgular göz önüne alındığında devlet iktidarının görece özerkliğinin benimsenmesinin Marksist analiz açısından –en azından şimdilik- en açıklayıcı yöntem olduğu ve bu çerçevede de yönetici elitlerin görece bağımsızlığından söz edilebileceği görülmektedir. Yönetici elitlerin, sosyo-ekonomik temelleri gözden kaçırılmadan -dolayısıyla örneğin Pareto'nun analizinde yer alan psikolojist öğeleri dışarıda bırakarak- bir elit teorisi bağlamında değerlendirilmesi mümkündür.

Kaynakça

- ALTHUSSER, Louis (2008), Yeniden Üretim Üzerine, Çev., A. Işık Ergüden ve Alp Tümertekin, 2. Baskı, İthaki Yayınları, İstanbul.
- ANDERSON, Perry (2008), Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler, Çev., Bülent Aksoy, 3. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul.
- ARON, Raymond (1994), Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, Çev., Korkmaz Alemdar, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- BARROW, Clyde W. (2008), Class, Power and the State in Capitalist Society, Editörler: Wetherly, Paul, C. W. Barrow, P. Burnham, Ralph Miliband and the Instrumentalist Theory of the State: The (Mis)Construction An Analytic Concept, Palgrave Macmillan, New York, s. 84–108.
- BOTTOMORE, Tom B. (1997), Seçkinler ve Toplum, Çev., Erol Mutlu, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- CALLINICOS, Alex (2007), Toplum Kuramı, Çev., Yasemin Tezgiden, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- CLARKE, Simon (2004), Devlet Tartışmaları, Editör: Simon Clarke, Marksizm, Sosyoloji ve Poulantzas'ın Devlet Kuramı, Ütopya Yayınevi, 89–134.
- ELIADE, Mircea (1994), Ebedi Dönüş Mitosu, Çev., Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara.
- EROĞUL, Cem (1999), Devlet Nedir?, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- GOUVERNUER, Jacques (2007), Kapitalist Ekonominin Temelleri, Çev., Fikret Başkaya, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- GÜÇLÜ, A., E. Uzun, S. Uzun ve Ü. H. Yolsal (2003), Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- KIZILÇELİK, Sezgin (2008), Frankfurt Okulu, 2. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi (1989), Sosyoloji Tarihi, 4. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KÜÇÜKAYDIN, Demir (2009), Bir Devrimcinin Teorik ve Politik Otobiyografisi, Köksüz Yayınlar, İstanbul.
- LENIN, V. I., (2003), Devlet ve Devrim, Eriş Yayınları, <http://www.kurtuluscephesi.com/orjinal/devletdevrim.pdf>, Erişim Tarihi: 09.06.2010
- MARSHALL, Gordon (1999), Sosyoloji Sözlüğü, Çev., Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- MARX, Karl (2003)a, Fransa'da İç Savaş, Eriş Yayınları, <http://www.kurtuluscephesi.com/orjinal/icsavas.pdf>, Erişim Tarihi: 09.06.2010
- MARX, Karl (2003)b, Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i, Çev., Sevim Belli, Eriş Yayınları, <http://www.kurtuluscephesi.com/orjinal/brumaire.pdf>, Erişim Tarihi: 09.06.2010
- MARX, Karl (1976), Seçme Yapıtlar, Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı Önsöz, Cilt 1, Sol Yayınları.

MARX, Karl ve Friedrich Engels (2007), Komünist Parti Manifestosu, Çev., Erkin Özalp, 5. Baskı, Yazılama Yayınevi, İstanbul.

MARX, Karl ve Friedrich Engels (2003), Alman İdeolojisi, Eriş Yayınları, <http://www.kurtuluscephesi.com/orjinal/alman.pdf>, Erişim Tarihi: 09.06.2010

MILIBAND, Ralph (1989), Marx and the State, Editör: DUNCAN, Graeme, Democracy and the Capitalist State, Cambridge University Press, s. 85–102.

PARETO, Vilfredo (2005), Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü, Çev., Merve Zeynep Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

POULANTZAS, Nicos (2000), State, Power, Socialism, Verso, London.

SABINE, George (2000), Yakınçağ Siyasal Düşünceler Tarihi, Çev., Özer Ozankaya, 4. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul.

SCHMITT, Carl (2006), Parlamenter Demokrasinin Krizi, Çev., A. Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

SKOCPOL, Theda (2004), Devletler ve Toplumsal Devrimler, Çev., S. Erdem Türközü, İmge Kitabevi, Ankara.

TILLY, Charles (2001), Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu, Çev., Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, Ankara.

UZGEL, İlhan (2004), Ulusal Çıkar ve Dış Politika, İmge Kitabevi, Ankara.

VERGİN, Nur (2008), Siyasetin Sosyolojisi, 6. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul.